
II. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

УДК 330.5

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ НАГРОМАДЖЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ БАГАТСТВА В УКРАЇНІ

О. І. СІЛАНТЬЄВ

(Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»)

Анотація. *Мета* публікації полягає в дослідженні макроекономічних тенденцій нагромадження та використання національного багатства України. **Методика дослідження.** Було використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: метод порівнянь і комплексної оцінки, статистичний та економіко-математичний методи. **Результати.** Розраховано показники динаміки номінального та реального ВВП, ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності (ВВП за ПКС), валового національного доходу (ВНД), абсолютних чистих і скорегованих чистих заощаджень, обсягу та частки інвестицій у ВВП України, зовнішньої торгівлі (імпорту та експорту), сукупного, медіанного, фінансового та нефінансового багатства, багатства на одну дорослу людину й обсяг боргів і проведено аналіз отриманих результатів. Виявлено негативну в короткостроковому періоді (2013–2016 рр.) тенденцію зменшення багатства в Україні та позитивну – у довгостроковому періоді (2000–2016 рр.). Об'єктивність оцінки даних дозволила обґрунтувати можливість виходу економіки України із кризи за умов стабілізації військово-політичної ситуації в Україні. Одночасно враховано, що у 2017 р. стан економіки України залишається вкрай важким. Спостерігається від'ємне сальдо первинних доходів, переважає тенденція вивезення доходів із країни, має місце неефективність споживання накопиченого національного багатства. Дослідженням встановлено, що хоча Україна й генерувала нові блага та послуги для задоволення суспільних потреб, їх продукування, з точки зору суспільної корисності та витрат на виробництво, було збитковим. Починаючи із 2013 року, багатство домогосподарств в Україні невинно зменшувалось. У структурі багатства на одну дорослу людину суттєво переважало нефінансове багатство. Зафіксовано також дуже високу нерівномірність розподілу багатства, створеного у країні. **Практична значущість результатів дослідження.** Передумовою будь-якого стратегічного планування є ідентифікація тенденцій економічної динаміки. Результати, отримані в дослідженні, можуть бути використані під час формування стратегії майбутньої макроекономічної політики України, що в сучасних умовах євроінтеграції є особливо важливим.

Ключові слова: багатство, інвестиції, валовий внутрішній продукт, чисті заощадження, сальдо торгового балансу.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. Суттєве зростання світового багатства впродовж останніх 16 років (2000–2016 рр.) супроводжувалось нерівномірним його розподілом серед економік світу. Зважаючи на це, постає питання про роль і місце України у світових процесах створення та накопичення багатства. Каталізатором суспільного прогресу України й чинником нагромадження національного багатства повинен стати реалізований потенціал економічного зростання. При цьому важливості набуває ідентифікація тенденцій економічного та соціального розвитку України, яка дозволяє виявити як загрози, так і резерви динаміки.

У рамках дослідження акцентовано увагу як на проблемі створення сукупного багатства суспільства, так і на проблемі створення тієї його частини, яка знаходиться у власності домогосподарств, оскільки ці показники наочно відображають рівень розвитку макроекономічної системи. Накопичене багатство створює інвестиційний базис підприємництва у країні, що за умов ринкових відносин є основою зростання добробуту суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Показник ВВП є одним із важливих індикаторів багатства, який у поєднанні з іншими, пов'язаними з ним показниками (ВВП на душу населення за ПКС, ВНД, об'ємом та часткою інвестицій тощо), активно використовується в науковому аналізі багатьма вітчизняними й іноземними вченими. Жодний поважний макроекономічний аналіз не обходиться без залучення цих показників. У цьому аспекті потрібно згадати роботи вітчизняних науковців: А. Гальчинського «Формування ефективності стратегії соціальних перетворень» [2]; А. Гриценка «Економіка України на шляху до інклюзивного розвитку» [4]; В. Геєця «Бар'єри на шляху розвитку промисловості на інноваційній основі і можливості їх подолання» [3]; В. Вишневського «Використання податково-бюджетних інструментів розвитку соціальної сфери регіонів в умовах неоіндустріалізації» [1]. А. Гальчинський оцінював багатства під час визначення перспектив розвитку макроекономічних систем і переходу до постіндустріального суспільства, В. Геєц – в аспекті розгляду викликів та суперечностей, які сто-

ять перед Україною в сучасному складному періоді її розвитку. В. Вишневський аналізував ВВП як інструмент для пошуку можливостей розвитку макроекономічної системи в умовах неоіндустріалізації, А. Гриценка досліджував його динаміку в разі виявлення потенційних шляхів економічного й соціального розвитку.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є виявлення тенденції нагромадження та використання національного багатства в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У сучасних умовах Україна переживає складний, із точки зору політики та економіки, період, за якого багатство не накопичується. У 2016 р. відбулись незначні позитивні зрушення, але перед тим мав місце надзвичайно великий спад. У 2014 р. економіка України втратила $\frac{1}{4}$ ВВП (- 25,7 %), а через рік, у 2016 р., – ще $\frac{1}{3}$ (- 31 %). У сумі за два роки економіка України скоротилась удвічі: із 163,2 млрд дол. США у 2013 р. до 83,4 млрд дол. США у 2015 р. Отже, приріст ВВП у 2016 р., який становив майже 3 %, необхідно оцінювати як умовно позитивний результат. Саме тому в аналіз включено два аспекти: короткостроковий та довгостроковий.

Дослідження тенденцій нагромадження й використання багатства спрямовано на розгляд макроекономічних індикаторів, які дозволяють зрозуміти сучасну сутність економіки України. Найбільш повно потребам дослідження відповідають такі з них: сукупне багатство домогосподарств, багатство на одну дорослу особу, медіанне багатство, фінансове та нефінансове багатство, реальний та номінальний валовий внутрішній продукт (ВВП), ВВП за паритетом купівельної спроможності, обсяг інвестицій та їх частка у структурі ВВП, валовий національний дохід (ВНД), обсяг чистих і скорегованих чистих заощаджень, обсяг імпорту та експорту, сальдо торгового балансу. Використовуючи систему цих показників, необхідно враховувати, що динаміка може певним чином вуалювати фактичний стан економіки країни через те, що у 2014–2016 рр., як зазначалось вище, у країні відбувся значний спад. Необхідно також відзначити, що не існує єдиного універсального показника, який дозволив би в повному обсязі оцінити реальний розвиток суспільства та його потенціал нагромадження

багатства. Кожен із вищеперелічених показників відображає певний аспект того стану, якого в сучасному розвитку досягла макроекономічна система, що разом з іншими показниками дозволяє розширити уявлення про те, як саме та в яких обсягах продукується, нагромаджується та споживається багатство в Україні.

У 2016 р. номінальний ВВП (nominal GDP) в Україні становив 93,26 млрд дол. США, що на 2,55 в.п., або 2,23 млрд дол. США більше у порівнянні з минулим роком (рис. 1), тоді як реальний ВВП (real GDP) зріс на 2,89 в.п., або 1,19 млрд дол. США та становив 84,6 млрд дол. США [4, 7].

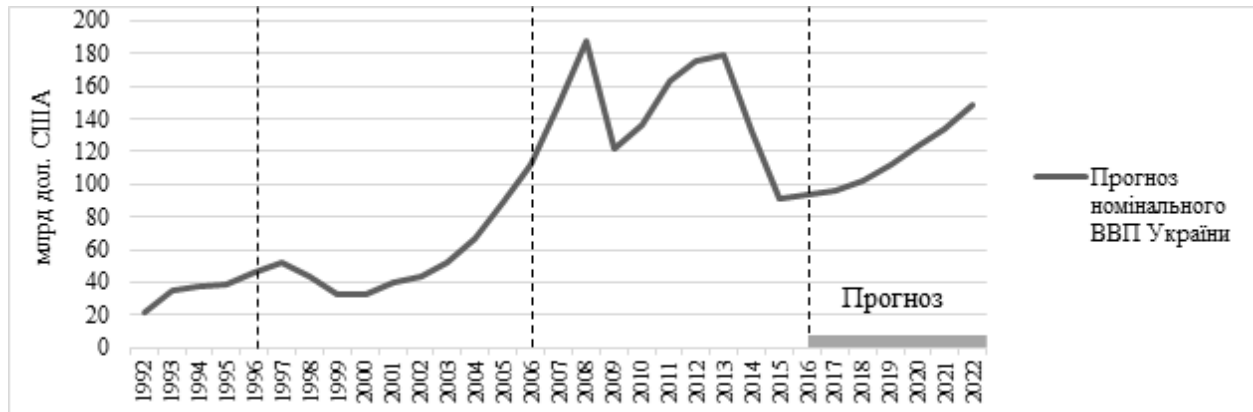


Рис. 1. Динаміка національного ВВП в Україні, 1992–2021 рр.
[побудовано автором на основі [8]]

У довгостроковому періоді 1992–2016 рр. загалом спостерігалась позитивна тенденція росту номінального ВВП із середньорічним темпом приросту 8,65 в.п., або 2,96 млрд дол. США. Проте динаміка була нерівномірною, найбільші падіння названого показника в Україні були зафіксовані в 1999 р. – 10,6 млрд дол. США, 2009 р. – 66,68 млрд дол. США, 2014 р. – 47,2 млрд дол. США та 2015 р. – 41,4 млрд дол. США. За показником номінального ВВП (2016 р.), Україна знаходиться у групі країн із показником 80–130 млрд дол. США, поряд із такими країнами, як Шрі-Ланка – 84,02 млрд дол. США, Словаччина – 89,13 млрд дол. США, Еквадор – 97,36 млрд дол. США, Марокко – 105,62 млрд дол. США, Судан – 115,87 млрд дол. США, Ангола – 122,37 млрд дол. США та Угорщина – 125,3 млрд дол. США [6].

Аналізуючи економічні тенденції, що склались в Україні донині, досить важко однозначно оцінювати потенціал нагромадження багатства. На сучасний економічний стан країни й сьогодні продовжують впливати негативні внутрішні та зовнішні фактори, ключовим із яких є війна на сході України, висока корумпованість, адміністративний і податковий тиск на суб'єктів мікро-економічної діяльності, відсутність правил еконо-

мічної поведінки (рейдерство у вітчизняній формі його прояву), низький обсяг позичкового капіталу в економіці країни та високі ставки кредитів.

Однак, з урахуванням певних позитивних змін, що почали відбуватись у період 2016–2017 рр., виникає можливість обережного прогнозу зростання реального ВВП країни. У 2016 р. цей приріст дійсно становив близько 3 %. Поступовий вихід із депресії та перехід до циклу поживавлення можна очікувати в найближчі шість років. За прогнозом, ВВП у 2022 р. може досягти 148,1 млрд дол. США. Разом із цим необхідно зазначити, що остаточний результат залежатиме від того, наскільки українське суспільство зможе обмежити негативний вплив на економіку України вищенаведених негативних чинників. Окремо слід зазначити, що високий національний ВВП країни не завжди є показником її високого рівня життя та добробуту населення. У цьому випадку набуває значення показник ВВП на душу населення за ПКС (GDP per capita, PPP based). У 2016 р. ВВП на душу населення за ПКС в Україні становив 352,97 дол. США [6], що на 3,6 в.п., або 12,4 дол. США більше в порівнянні із 2015 роком. Найвищим цей показник був напередодні фінансово-економічної кризи (2008 р. – 408,3 дол. США). Після цього у 2009–2016 рр. його значення були меншими; коливання в динаміці мали місце, але були неістотні.

Значне падіння ВВП на душу населення за ПКС упродовж 2008–2016 рр. супроводжувалось природним скороченням населення, що зумовило певний компенсаторний (хоча й соціально небажаний) ефект. Оскільки темп зниження сукупного ВВП на душу населення країни за ПКС був менший за темп зниження чисельності населення, це формально покращило частковий показник (ВВП на душу населення за ПКС). Якщо співвідношення цих чинників (фактично обох негативних) не зміниться, у динаміці ВВП за ПКС на душу населення в період 2016–2022 рр. можна очікувати приріст на 39,2 в.п. – до 491,5 дол. США.

Іншим ключовим макроекономічним показником оцінки розвитку потенціалу нагромадження та використання багатства в Україні є ВНД (Gross National Income). Цінність цього показника для дослідження тенденцій розвитку макроекономічних систем полягає в тому, що, за умов вивозу капіталу із країни, обсяг ВНД країни може бути суттєво нижчим, ніж її ВВП. Це зумовлено тим, що частка іноземних компаній та громадян вивозять отриманий ними дохід і, як наслідок, багатство у країні не накопичується. ВНД є індикатором потоку первинних доходів, який дозволяє оцінити істинний обсяг багатства, який наростила країна та її громадяни за звітний період. Для більшості країн світу показники ВНД та ВВП мають майже однакові значення та можуть використовуватись у макроекономічному аналізі як взаємозамінні. Проте, через те, що Україна є країною з високим рівнем трудової еміграції, обсяг грошових коштів, ввезених/вивезених резидентами, є фактором, який потрібно враховувати.

У 2016 р. ВНД України становив 92,33 млрд дол. США [5], що на 2,68 в.п., або 2,4 млрд дол. США більше в порівнянні з минулим роком. Для темпу росту цього показника властива висока волатильність із середньорічним приростом у 9,7 в.п., або 3,87 млрд дол. США. Аналізуючи та співвідносячи показники ВВП та ВНД за 2016 рік, можна відзначити різницю між ними у 929 млн дол. США, яка свідчить про незначне від'ємне сальдо первинних доходів в Україні. Іншими словами, переважає тенденція до вивезення доходів із країни над їх ввезенням, але не надто сильно. Між тим насправді вивіз капіталу за так званими «сірими схемами» може

суттєво змінити уявлення про відтік за кордон національного багатства України.

ВНД на душу населення за ПКС в Україні становить 8 190 дол. США. Такий показник розглядається як індикатор рівня життя і достатку в суспільстві. Аналіз дозволяє констатувати позитивний приріст у 2,4 в.п., або 340 дол. США. Проте, цей показник не враховує, наскільки рівномірно розподіляється дохід між громадянами країни, збиток, завданий природним ресурсам та оточуючому середовищу внаслідок виробничої діяльності, та ігнорує цінність, яку мають блага для людини, рівнозначно розглядаючи корисні та шкідливі, з точки зору суспільства, продукти, наприклад, цигарки чи алкоголь. Саме тому ми звертаємось до інших макроекономічних показників – чистих заощаджень і скорегованих чистих заощаджень, або дійсної норми нагромадження.

Станом на кінець 2016 року абсолютні чисті заощадження України (Domestic Saving rate) становили 14,26 млрд дол. США, що на 11,5 в.п., або 1,471 млрд дол. США більше в порівнянні з минулим роком [10]. За обсягом абсолютних чистих заощаджень, Україна знаходиться у групі країн, чисті заощадження яких становлять від 10 до 20 млрд дол. США, поряд із такими країнами, як Азербайджан – 10,48 млрд дол. США, Крит – 11,1 млрд дол. США, Білорусь – 11,9 млрд дол. США, Болгарія – 12,24 млрд дол. США, Словенія – 12,9 млрд дол. США, Домініканська Республіка – 13,79 млрд дол. США, Ефіопія – 14,52 млрд дол. США, Узбекистан – 16,08 млрд дол. США, Судан – 16,08 млрд дол. США.

Важливість показника скорегованих чистих заощаджень (Adjusted Net Savings) полягає в тому, що він ураховує зношеність основних виробничих фондів, виснаження енергетичних, мінеральних і лісових ресурсів та збитків від викидів двоокису вуглецю, а також витрати на освіту. Станом на кінець 2016 року показник скорегованих чистих заощаджень в Україні становив 0,633 млрд дол. США, що на 111,22 в.п., або 6,27 млрд дол. США більше в порівнянні з минулим роком, коли такий індикатор був від'ємний і становив 5,64 млрд дол. США [5, 9, 13]. Середньорічний показник скорегованих чистих заощаджень у період 1995–2015 рр. мав від'ємне значення в 0,96 млрд дол. США.

Отже, за досить високого нагромадження багатства в Україні, воно споживається неефективно. Іншими словами, хоча Україна генерує нові блага й послуги для задоволення суспільних потреб, їх продукування, з точки зору суспільної корисності та врахування збитків від виробничої діяльності, є збитковим. Це викликано непродуктивним споживанням багатства, відсутністю суспільно важливих інвестицій, які могли би компенсувати збиток, завданий природному багатству країни. Також це свідчить, що економіка країни є переважно ресурсною та промислово орієнтованою, а частка, яка продукується в нематеріальній сфері, є низькою. Низький показник скорегованих заощаджень свідчить, що природна рента майже не інвестується, ані в розвиток матеріального виробництва, ані у сферу нематеріального виробництва, основу якої становлять інвестиції в освіту та науку. При цьому у 2015 р. сукуп-

на частка інвестицій (total investment) у ВВП України становила 15,32 %, що в сумі – близько 13,87 млрд дол. США.

У період 2000–2015 рр. динаміка частки інвестицій у ВВП країни була від'ємною (рис. 2). За прогнозами МВФ, у 2021 р. частка інвестицій в Україні від ВВП становитиме 19,82 %, а в сумі – близько 27,15 млрд дол. США, що вдвічі більше в порівнянні із 2015 роком. Обсяг прямих чистих інвестицій в Україну у 2016 р. збільшився на 10,2 в.п., або 286 млн – до 3,336 млрд дол. США [12]. Суттєво на обсяг інвестицій впливає чинить рівень інфляції у країні. Станом на 2016 рік Україна знаходилась у групі країн із річним рівнем інфляції від 10 до 16 %, поряд із такими країнами, як Єгипет – 10,2 %, Сьєрра-Леоне – 11,3 %, Білорусь – 11,8 %, Азербайджан – 12,4 %, Казахстан – 14,6 % та Нігерія – 15,7 %.

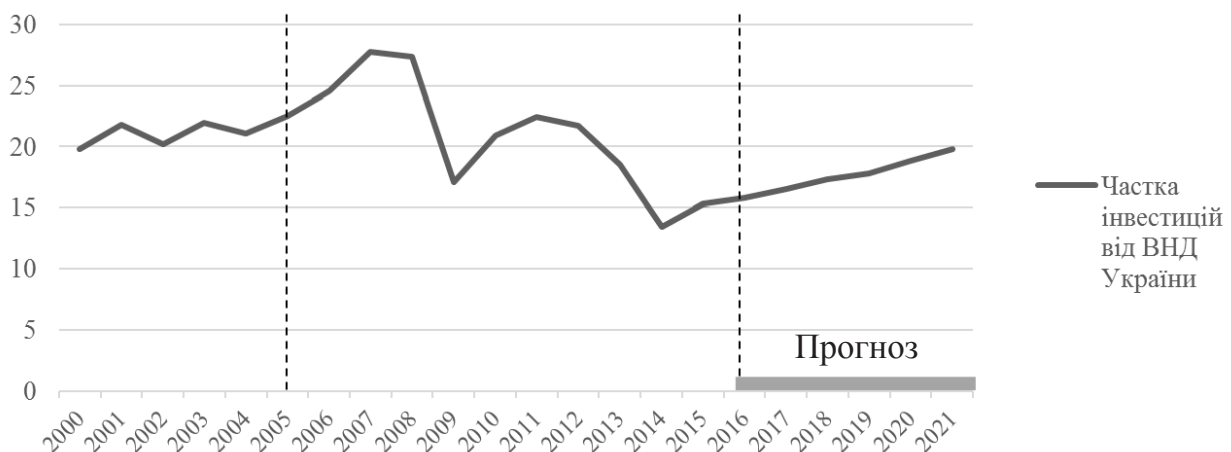


Рис. 2. Динаміка валових інвестицій у структурі ВВП України за 2000–2021 рр. [розроблено автором на основі [15]]

Аналіз зовнішньої торгівлі за період 2012–2016 рр. [14] дозволяє констатувати, що валовий обсяг імпорту поступово зменшувався з 84,65 млрд дол. США у 2012 р. до 39,25 млрд дол. США у 2016 р. Однак, скорочення обсягу імпорту не було наслідком імпортозаміщення, а отже, і не може оцінюватись як позитивна тенденція. За аналогічний період обсяг експорту зменшився із 68,8 млрд дол. США у 2012 р. до 36,36 млрд дол. США у 2016 р. При цьому сальдо торгового балансу залишалось від'ємним та становило 2,88 млрд дол. США.

Традиційно додатне сальдо торгового балансу розглядається як позитивний факт функціонування макроекономічної системи, але це

правило чинне лише до ресурсно орієнтованих економік та економік із моногалузевою структурою виробництва. Воно не поширюється на економіки з високою часткою нематеріальних благ і продуктів інтелектуальної праці. На підтвердження цього – приклад США як країни, торгове сальдо якої довгий час залишається від'ємним за одночасного зростання сукупного добробуту, ВВП, ВНД, валового багатства та багатства на одну дорослу особу тощо.

Для України від'ємне сальдо торгового балансу є важливим показником нагромадження багатства. Його головна роль полягає в оцінці реальних грошових потоків у країні. Якщо обсяг імпорту зростає одночасно з обсягом

експорту, це свідчить про поживлення господарської діяльності в країні на макро- та мікрорівнях, економічне зростання та національний розвиток в цілому. У випадку, коли показники зменшуються так, як це відбувається в Україні, це означає, що економічна діяльність звужується, а приріст багатства, у кращому випадку, може бути в перспективі нульовим. Фактично, в останні чотири роки (2012–2016 рр.) динаміка експорту за абсолютною сумою була позитивною, але частка у ВВП зменшувалась. Отже, зміни у сфері зовнішньої торгівлі в Україні в подальшому залежатимуть від динаміки названих показників. Усе це досить чітко корелюється з динамікою приросту сукупного багатства, багатства на одну дорослу особу та медіанного багатства в Україні.

У 2016 р. сукупне багатство домогосподарств (total wealth) в Україні оцінювалось у 44 млрд дол. США [7], що на 19,52 в.п., або 10 млрд дол. США менше в порівнянні з минулим роком. За темпом його падіння у 2016 р., Україна посіла друге місце у світі після Аргентини. У довгостроковому періоді 2000–2016 рр. відзначається тенденція росту багатства в Україні. Проте цей тренд виявився досить неодно-

значним, якщо його розглядати за роками. Позитивна динаміка приросту сукупного багатства, створеного у сфері домогосподарств, у середньому становила 0,605 в.п. і супроводжувалась високою волатильністю у межах від абсолютного падіння в 77 млрд дол. США (2008 р.) до зростання на 67 млрд дол. США (2007 р.). У короткостроковому періоді тенденція створення багатств в Україні є однозначно негативною. Починаючи із 2013 року, обсяг багатства в Україні невідносно зменшується, досягнувши піку свого падіння у 2014 р., – 62 млрд дол. США. Як певну ознаку ймовірної зміни цієї ситуації на краще необхідно відзначити лише те, що обсяги зниження багатства домогосподарств поступово скорочуються. За збереження поточної траєкторії динаміки, у 2018–2020 рр. потенційно існує можливість того, що негативна тенденція зміниться на позитивну. За обсягом нагромадженого багатства, Україна знаходиться у групі країн до 50 млрд дол. США, поряд із Парагваем, Мальтою, Естонією, Йорданією, Казахстаном, Кенією, Латвією [7], хоча ще у 2012 р. була у групі країн, багатство яких становить 100-200 млрд дол. США, а у 2007 р. – 200-300 млрд дол. США (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка сукупного, медіанного та багатства на одну дорослу особу в Україні (приріст/зменшення), 2000–2016 рр.
[розроблено автором на основі [7]]**

Рік	Сукупне багатство, млрд дол. США	Темп приросту/зменшення багатства, в.п.	Абсолютний приріст/зменшення багатства, млрд дол. США	Багатство на одну дорослу особу, дол. США	Темп приросту/зменшення багатств на одну дорослу особу, в.п.	Абсолютний приріст/зменшення багатства на одну дорослу особу, дол. США	Медіанне багатство на одну дорослу особу дол. США	Темп приросту/зменшення медіанного багатства на одну дорослу особу багатства, в.п.	Абсолютний приріст/зменшення медіанного багатства на одну дорослу особу, млрд дол. США
2000	34	–	–	941	–	–	213	–	–
2001	41	20,58	7	1 112	18,17	171	249	16,90	36
2002	54	31,71	13	1 475	32,64	363	327	31,32	78
2003	69	27,78	15	1 881	27,52	406	413	26,30	86
2004	85	23,19	16	2 346	24,72	465	509	23,24	96
2005	103	21,18	18	2 828	20,54	482	507	-0,39	-2
2006	155	50,48	52	4 263	50,74	1 435	907	78,89	400
2007	222	43,23	67	6 080	42,62	1 817	1279	41,01	372
2008	145	-34,68	-77	3 981	-34,52	-2 099	815	-36,28	-464
2009	90	-37,93	-55	2 486	-37,55	-1 495	472	-42,09	-343
2010	107	18,89	17	2 955	18,86	469	522	10,59	50

Продовж. табл. 1

Рік	Сукупне багатство, млрд дол. США	Темп приросту/зменшення багатства, в.п.	Абсолютний приріст/зменшення багатства, млрд дол. США	Багатство на одну дорослу особу, дол. США	Темп приросту/зменшення багатств на одну дорослу особу, в.п.	Абсолютний приріст/зменшення багатства на одну дорослу особу, дол. США	Медіанне багатство на одну дорослу особу, дол. США	Темп приросту/зменшення медіанного багатства на одну дорослу особу, в.п.	Абсолютний приріст/зменшення медіанного багатства на одну дорослу особу, млрд дол. США
2011	131	22,43	24	3 624	22,64	669	590	13,03	68
2012	131	–	–	3 640	0,44	16	540	-8,48	-50
2013	129	-1,53	-2	3 595	-1,24	-45	481	-10,93	-59
2014	87	-32,56	-42	1 871	-47,95	-1 724	231	-51,98	-250
2015	54	-37,93	-33	1 531	-18,17	-340	181	-21,65	-50
2016	44	-18,52	-10	1 254	-18,09	-277	133	-26,52	-48
У середньому	97,71	6,02	0,625	269 7,8	6,34	19,5625	498,18	2,07	-5

Показник багатства на одну дорослу особу в Україні, упродовж останніх чотирьох років (2012–2016 рр.), суттєво зменшився із 3 640 дол. США у 2012 р. до 1 254 дол. США у 2016 р. Історичний максимум цього показника було зафіксовано у 2007 р. – 6 080 дол. США. Світова фінансова криза 2008 року в поєднанні з війною на сході України 2014 року, суттєво позначилась на її макроекономічних показниках і добробуті населення, оскільки саме за

цих періодів було зафіксовано найбільше падіння багатства на одну дорослу людину.

Аналітичний інтерес викликає структура показника багатства на одну дорослу особу. В Україні на одну дорослу людину припадає близько 274 дол. США фінансового багатства (financial wealth per adult) та 1 396 дол. США нефінансового (non-financial wealth per adults), а обсяг боргів (англ. Debt per adult) становить 417 дол. США (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка боргів, фінансового та нефінансового багатства в Україні (приріст/зменшення), 2000–2016 рр. [розроблено автором на основі [7]]

Рік	Фінансове багатство на одну дорослу особу, дол. США	Темп приросту/зменшення фінансового багатства на одну дорослу особу, в.п.	Абсолютний приріст/зменшення фінансового багатства на одну дорослу особу, дол. США	Нефінансове багатство на одну дорослу особу, дол. США	Темп приросту/зменшення нефінансового багатства на одну дорослу особу, в.п.	Абсолютний приріст/зменшення нефінансового багатства на одну дорослу особу, дол. США	Борги на одну дорослу особу, дол. США	Темп приросту/зменшення боргів на одну дорослу особу, в.п.	Абсолютний приріст/убуток боргів на одну дорослу особу, дол. США
2000	275	–	–	686	–	–	20	–	–
2001	267	-2,901	-8	875	27,55	189	31	55	11
2002	453	69,66	186	1 076	22,97	201	54	74,19	23
2003	593	30,9	140	1 382	28,44	306	94	74,07	40
2004	737	24,28	144	1 740	25,9	358	131	39,36	37
2005	877	18,99	140	2 150	23,56	410	199	51,91	68
2006	1 527	74,12	650	3 145	46,28	995	409	105,53	210
2007	2 435	59,46	908	4 384	39,4	1 239	740	80,93	331
2008	1 363	-44,02	-1 072	3 270	-25,41	-1 114	652	-11,89	-88

Продовж. табл. 2

Рік	Фінансове багатство на одну дорослу особу, дол. США	Темп приросту/зменшення фінансового багатства на одну дорослу особу, в.п.	Абсолютний приріст/зменшення фінансового багатства на одну дорослу особу, дол. США	Нефінансове багатство на одну дорослу особу, дол. США	Темп приросту/зменшення нефінансового багатства на одну дорослу особу, в.п.	Абсолютний приріст/зменшення нефінансового багатства на одну дорослу особу, дол. США	Борги на одну дорослу особу, дол. США	Темп приросту/зменшення боргів на одну дорослу особу, в.п.	Абсолютний приріст/убуток боргів на одну дорослу особу, дол. США
2009	851	-37,56	-512	2 042	-37,55	-1 228	407	-37,58	-245
2010	1 012	18,92	161	2 427	18,85	385	484	18,92	77
2011	786	-22,33	-226	3 482	43,47	1 055	644	33,06	160
2012	740	-5,85	-46	3 66	5,34	186	768	19,25	124
2013	725	-2,03	-15	3 733	1,772	65	864	12,50	96
2014	354	-51,17	-371	2 040	-45,35	-1 693	522	-39,58	-342
2015	381	7,627	27	1 573	-22,89	-467	424	-18,77	-98
2016	274	-28,08	-107	1 396	-11,25	-177	417	-1,65	-7
У середньому	802,94	6,87	-0,062	2 216,1	8,817	44,37	403,5	28,45	24,81

Тенденції всіх трьох показників співпадають із тенденцією сукупного багатства, тобто є від'ємними. Навіть скорочення обсягів боргів домогосподарства в цій ситуації не може розглядатись як позитивне явище. Порівняння з динамікою структури багатства розвинених країн свідчить, що такі країни мають, зазвичай, одночасно і значний показник душевого багатства, і високий обсяг боргів, що обумовлено інвестиційною направленістю позичкового капіталу. На підставі цього падіння обсягу боргів в Україні не можна оцінювати як позитивне, оскільки це означає низький вибір альтернативних рентабельних варіантів, які дозволяють із вигодою для домогосподарств інвестувати кошти, а економіка, загалом, знаходиться у стані регресії.

Не менш важливим показником дослідження нагромадження багатства суспільством є оцінка цього процесу за показником медіанного багатства. У 2016 р. медіанне багатство на одну дорослу особу України становило 133 дол. США, що на 26,5 в.п., або 48 дол. США менше, у порівнянні з минулим роком, а тенденція його змін є негативна (див. табл. 1). Порівняння обсягу багатства на душу населення – 1 254 дол. США та його медіанного значення (median wealth per adult) – 133 дол. США, з аналогічними показниками України, фіксує надзвичайно великий розрив – у 9,4 раза. Крім того, в Україні спостеріга-

ється дуже висока нерівномірність розподілу багатства, яка одночасно є маркером низької якості життя суспільства та такої ж (низької) здатності макроекономічної системи генерувати нове багатство. За показником медіанного багатства, Україна знаходиться у групі країн із 100–200 дол. США на одну дорослу особу, поряд із такими країнами, як Гамбія, Гвінея-Бісау, Мадагаскар, Уганда, Бурунді, Чад та Демократична Республіка Конго.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямі. Аналіз сучасних тенденцій нагромадження та використання багатства в Україні дозволяє отримати такі результати:

1. Виявлено позитивну тенденцію зростання багатства в Україні в довгостроковому періоді 2000–2016 рр., якій була властива висока волатильність. У короткостроковому періоді (2013–2016 рр.) переважала негативна тенденція, коли обсяг багатства в Україні невпинно зменшувався. Нині окреслились певні ознаки стримування спаду. При започаткованих позитивних змінах є шанс на те, що у 2018–2020 рр. тенденція зміниться на позитивну. Зважаючи на перші позитивні зміни, які почали виявлятися у 2016–2017 рр., запропоновано ймовірний прогноз зростання реального ВВП країни. При цьому враховано, що позитивна тенденція росту показника ВВП на душу населення за ПКС обумовлена природним скороченням

населення, а це формально пом'якшило вплив зриву економіки країни на рівень життя. Виявлено від'ємне сальдо первинних доходів (2016 р.), тобто переважання тенденції до вивезення доходів із країни. Обґрунтовано важливість показника скорегованих чистих заощаджень для дослідження сучасних тенденцій нагромадження багатства в Україні.

2. Установлено неефективність споживання накопиченого в Україні багатства, що викликано, зокрема, відсутністю суспільно важливих інвестицій, які могли би компенсувати збиток, завданий природному багатству країни. З'ясовано, що Україна генерує нові блага й послуги для задоволення суспільних потреб, їх продукування, з точки зору суспільної корисності та врахування збитків від виробничої діяльності, є збитковим.

Виявлено, що світова фінансова криза 2008 року, у поєднанні з війною на сході України 2014 року, суттєво позначилась на макроекономічних показниках та благополуччі України, оскільки саме в цих періодах було зафіксовано найбільше падіння обсягів продукування національного багатства. Починаючи із 2013 року, багатство, створене в секторі домогосподарств України, невпинно зменшувалось. Позитивною ознакою цієї динаміки було лише те, що обсяги від'ємного приросту поступово скорочуються. У структурі багатства на одну дорослу особу в Україні суттєво переважає нефінансове багатство. Зафіксована дуже висока нерівномірність розподілу багатства у країні. Загалом стан економіки України в аналізованому періоді оцінюється як депресивний. Нині економіка країни знаходиться на суттєво нижчому рівні в порівнянні із 2007 роком, який був найуспішнішим в історії держави за основними макроекономічними показниками. Утім, певні ознаки поживлення у 2016–2017 рр., порівняно з 2014–2015 рр., дозволяють сподіватись на подовження цих (позитивних) змін у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вишне夫斯基 В. Промышленная политика: теоретический аспект / В. Вишне夫斯基 // Экономика Украины. – 2012. – № 3. – С. 25–35.
2. Гальчинський А. Формування ефективності стратегії соціальних перетворень / А. Гальчинський // Віче. – 2011. – № 13. – С. 30–35.
3. Геец В. М. Барьеры на пути развития промышленности на инновационной основе и возможности их преодоления / В. М. Геец // Экономика Украины. – 2015. – № 1. – С. 4–25.
4. Гриценко А. А. Економіка України на шляху до інклюзивного розвитку / А. А. Гриценко // Економіка і прогнозування. – 2016. – № 2. – С. 9–23.
5. Душовий валовий національний дохід за 1990–2016 рр. [Електронний ресурс] : офіційний сайт організації «Світовий банк». – Режим доступу: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.PCAP.PP.CD?view=chart> / ДУШОВИЙ (дата звернення: 7.02.17). – Назва з екрана.
6. Звіт МВФ про обсяг ВВП за країною світі у 2016 році [Електронний ресурс] : офіційний сайт спеціальної організації ООН. Міжнародний Валютний Фонд. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/index.htm> (дата звернення: 7.02.17). – Назва з екрана.
7. Звіт про світове багатство за 2016 рік [Електронний ресурс] : Офіційний сайт швейцарської міжнародної фінансової групи «Credit Suisse». – Режим доступу: <http://publications.credit-suisse.com/tasks/render/file/index.cfm?fileid=AD783798-ED07-E8C2-4405996B5B02A32E> (дата звернення: 7.02.17). – Назва з екрана.
8. Номінальний ВВП в світі за 2016 рік [Електронний ресурс] : офіційний сайт спеціальної організації ООН. Міжнародний Валютний Фонд. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD>. (дата звернення: 7.02.17). – Назва з екрана.
9. Номінальний ВВП в світі за 2017 рік [Електронний ресурс] : Офіційний сайт спеціальної організації ООН. Міжнародний Валютний Фонд. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD> (дата звернення: 7.05.17). – Назва з екрана.

10. Обсяг чистих національних заощаджень домогосподарствами за 2016 рік [Електронний ресурс] : офіційний сайт спеціальної організації ООН Міжнародний Валютний Фонд. – Режим доступу: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDS.TOTL.CD> (дата звернення: 7.02.17). – Назва з екрана.
11. Рівень інфляції, за середньозваженими споживчими цінами [Електронний ресурс] : офіційний сайт спеціальної організації «Міжнародний Валютний Фонд». – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/datamapper/PCPIPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD> (дата звернення: 17.02.17). – Назва з екрана.
12. Світові потоки прямих іноземних інвестицій за 2017 рік [Електронний ресурс] : офіційний сайт організації «UNCTAD». – Режим доступу: http://unctad.org/Sections/dite_dir/docs/WIR2017/WIR17_tab01.xlsx (дата звернення: 17.02.17). – Назва з екрана.
13. Скореговані чисті заощадження у відсотках до ВНД із врахуванням шкоди, пов'язаної з викидом шкідливих речовин [Електронний ресурс] : офіційний сайт організації «Світовий Банк». – Режим доступу: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.ADJ.SVNG.GN.ZS> (дата звернення: 9.02.17). – Назва з екрана.
14. Структура зовнішньої торгівлі товарами України за 2002–2016 рр. [Електронний ресурс] : офіційний сайт організації «Державна служба статистики». – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 9.02.17). – Назва з екрана.
15. Частка валових інвестицій у світовому ВВП за 2016 рік [Електронний ресурс] : офіційний сайт спеціальної організації ООН. Міжнародний Валютний Фонд. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/datamapper/datasets> (дата звернення: 9.02.17). – Назва з екрана.
2. Hal'chyns'kyj, A. (2011). Formuvannia efektyvnosti stratehii sotsial'nykh peretvoren [Formation of the effectiveness of social transformation strategies]. *Viche*, 13, 30–35 [in Ukrainian].
3. Heets, V. M. (2015). Bar'ery na puty razvytyia promyshlennosty na ynnovatsyonnoj osnove y vozmozhnosty ykh preodolenyia [Innovative basis of industry development barriers and opportunities for overcoming them]. *Ekonomyka Ukrainy – Economy of Ukraine*, 1, 4–25 [in Ukrainian].
4. Hrytsenko, A. A. (2016). Ekonomika Ukrainy na shliakhu do inkluzyvnoho rozvytku [Ukraine economy on the way of inclusive development]. *Ekonomika i prohnozuvannia – Economics and Forecasting*, 2, 9–23 [in Ukrainian].
5. GNI per capital for 1990–2016. Official Website of the World Bank Organization. (2016). <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.PCAP.PP.CD>. Retrieved from <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.PCAP.PP.CD> (accessed 7 February 2017).
6. IMF report on world GDP by 2016. Official website of the UN special organization. IMF. (2016). <http://publications.credit-suisse.com/tasks/render/file/index.cfm?fileid=AD783798-ED07-E8C2-4405996B5B02A32E>. Retrieved from <http://publications.credit-suisse.com/tasks/render/file/index.cfm?fileid=AD783798-ED07-E8C2-4405996B5B02A32E> (accessed 7 February 2017).
7. World wealth report for 2016. The official website of the Swiss international financial group, Credit Suisse. (2016). <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2016/02/weodata/index.aspx>. Retrieved from <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2016/02/weodata/index.aspx> (accessed 7 February 2017).
8. Nominal Gross domestic product in the world for 2016. The official website of the UN special organization. IMF. (2016). <http://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD>. Retrieved from <http://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD> (accessed 7 February 2017).
1. Vyshnevskyy, V. (2012). Promyshlennaia polityka: teoretycheskyj aspekt [Industrial Policy: The Theoretical Aspect]. *Ekonomyka Ukrainy – Economy of Ukraine*, 3, 25–35 [in Ukrainian].

REFERENCES

9. Nominal GDP in the world for 2017. Official website of the UN special organization. IMF. (2017). Retrieved August 21, 2017, from <http://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOORLD> (accessed 7 May 2017).
10. Gross domestic savings 1960-2016. Official website of the UN special organization. IMF. (2016). <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDS.TOTL.CD>. Retrieved from <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDS.TOTL.CD> (accessed 7 February 2017).
11. Inflation rate, average consumer prices. Official website of the UN special organization. IMF. (2016). <http://www.imf.org/external/datamapper/PCPIPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOORLD>. Retrieved from <http://www.imf.org/external/datamapper/PCPIPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOORLD> (accessed 17 February 2017).
12. FDI inflows, by region and economy 1990-2016. Official site of UNCTAD. (2016). http://unctad.org/Sections/dite_dir/docs/WIR2017/WIR17_tab01.xlsx. Retrieved from http://unctad.org/Sections/dite_dir/docs/WIR2017/WIR17_tab01.xlsx (accessed 17 February 2017).
13. Adjusted net saving, including particulate emission damage 1990-2015. The official website of the World Bank. (2015). <http://data.worldbank.org/indicator/NY.ADJ.SVNG.GN.ZS>. Retrieved from <http://data.worldbank.org/indicator/NY.ADJ.SVNG.GN.ZS> (accessed 9 February 2017).
14. Структура зовнішньої торгівлі товарами України за 2002-2016 рр. Офіційний сайт організації «Державна служба статистики» [Structure of Ukrainian goods foreign trade in period 2002-2016. Official site of organization «State statistics service»]. (2016). <http://www.ukrstat.gov.ua>. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 9 February 2017) [in Ukrainian].
15. Total investments 2016. Official website of the UN special organization. IMF. (2016). <http://www.imf.org/external/datamapper/datasets>. Retrieved from <http://www.imf.org/external/datamapper/datasets> (accessed 9 February 2017).

О. И. Силантьев (Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли»). **Современные тенденции накопления и использования богатства в Украине.**

Аннотация. Цель публикации заключается в исследовании макроэкономических тенденций накопления и использования национального богатства Украины. **Методика исследования.** Были использованы общенаучные и специальные методы исследования: метод сравнения и комплексной оценки, статистический и экономико-математические методы. **Результаты.** Рассчитаны показатели динамики номинального и реального ВВП, ВВП на душу населения за паритетом покупательной способности (ВВП за ППС), валового национального дохода (ВНД), абсолютных чистых и скорректированных чистых накоплений, объема и доли инвестиций в ВВП Украины, внешней торговли (импорта и экспорта), совокупного, медианного, финансового и нефинансового богатства, богатства на одного взрослого человека и объем долгов, и проведен анализ полученных результатов. Выявлена негативная в краткосрочном периоде (2013–2016 гг.) тенденция уменьшения богатства в Украине и позитивная – в долгосрочном периоде (2000–2016 гг.). Объективность оценки данных позволила обосновать возможность выхода экономики Украины из кризиса при условии стабилизации военно-политической ситуации в Украине. Одновременно было учтено, что в 2017 г. состояние экономики Украины остаётся крайне тяжёлым. Наблюдается отрицательное сальдо первичных доходов, преобладает тенденция вывоза доходов из страны, имеет место неэффективное использование накопленного национального богатства. Исследовано установлено, что хотя Украина и генерирует новые блага и услуги для удовлетворения общественных потребностей, их продуцирование, с точки зрения полезности для всего общества и затрат на производство, было убыточным. Начиная с 2013 года, богатство домохозяйств в Украине неуклонно уменьшалось. В структуре богатства на одного взрослого человека существенно преобладает нефинансовое богатство. Зафиксирована также очень высокая неравномерность распределения богатства, созданного в стране. **Практическая значимость результатов исследования.** Предпосылкой любого стратегического

планирования является идентификация тенденций экономической динамики. Результаты, полученные в исследовании, могут быть использованы при формировании стратегии будущей макроэкономической политики Украины, что в современных условиях евроинтеграции является особенно важным.

Ключевые слова: богатство, инвестиции, валовый внутренний продукт, чистые накопления, сальдо торгового баланса.

O. Silantiev (Poltava University of Economics and Trade). **Modern wealth accumulation and utilization trends in Ukraine.**

Annotation. Purpose. The article is concerned with researching macroeconomic trends of wealth accumulation and utilization in Ukraine. **Methodology of research.** To achieve the goal of research were used general scientific and special research methods: the method of comparisons and integrated assessment, statistical, economic and mathematical methods. **Findings.** Were calculated and analyzed dynamics indicators: nominal and real GDP, GDP (PPP) per capita, GNI, domestic saving rate and adjusted net savings, total amount and fraction of investments in Ukraine GDP, foreign trade (export and import), total wealth, financial wealth per adult, non-financial wealth per adults, dept per adult, median wealth per adult. Was detected negative short-term (2013–2016) and positive long-term (2000–2016) trend of wealth accumulation in Ukraine. In addition, objective results of the data assessment allow to substantiate the possibility of ending economic crisis in Ukraine, but only under conditions of stabilization military and political situation in Ukraine. Considering this, it should be noted that the Ukrainian economy in 2017-year remains in extremely difficult situation. There was a negative balance of primary incomes and was observed revenue export tendency in combination with low efficiency consumption of accumulated national wealth. An important point is that Ukraine stil producing a lot of goods and services. Despite this, from point view of social usefulness, based on level of production costs and harm to natural wealth, wealth generation in Ukraine is unprofitable. From the beginning of 2013-year total wealth of households was constantly decreasing. **Practical value.** In the structure of wealth per adult, non-financial wealth was dominant. To conclude, there is also a very high uneven distribution of wealth in Ukraine.

Keywords: wealth, investments, gross domestic product, domestic saving rate, adjusted net savings, gross national income.